

RECOMMENDATIONS FROM THE NATIONAL CONFERENCE ON MIGRATION

The First National Conference on Migration was held from 10 – 11 May 2013 in Kathmandu, Nepal. Participants in the conference were the returnee migration workers, potential migrant workers, rights-based organizations concerned with migration, researchers, organizations working in the issue of safe migration and international organizations. A total of 150 participants including the representatives from 30 Districts of Nepal engaged in extensive dialogue, deliberation and discussions on the overall cycle of foreign employment.

The foreign employment has been a key attraction to a nearly 400,000 labor force that enters into the Nepal's labor market every year. The official records reveal that 2,465,699 Nepalese have already left Nepal for foreign employment with the labor permit till the end of fiscal year 2069 B.S. The remittance from the migrant workers has been the backbone to the economy of the country. It makes up 22 percent of Nepal's Gross Domestic Production. 55.85 percent families in Nepal have received remittance; hence, the foreign employment has been a strong means of livelihood for the majority of Nepalese.

Despite high attraction of Nepalese to the foreign employment, this sector is not free from problems. Due to lack of information dissemination to the potential migrant workers, insecurity has been a major problem to the potential migrants, particularly the women, in the destination countries. It is being increasingly reported that the Nepalese workers, who are in compulsion to fulfill the livelihood needs, are being cheated in the home country as well as being exploited in the destination countries in the course of foreign employment. The major problems in this regard include

- The failure to produce human resources that are skilled and professionally trained as per the demands of the destination countries;
- The failure to equip the workers with the fundamental knowledge of labor law, language, lifestyle and culture of the destination countries;
- The workers not receiving the specified job in the destination countries and being forced to perform hazardous works;
- The workers not receiving the remuneration and other benefits as promised; the workers being subjected to exploitation and sexual abuse, etc.

Though it has been the aim of the Government to make the foreign employment systematic, decent, safe and reliable, there are major problems such as the centralized regulation of foreign employment, lack of sufficient human resources and means, ineffective monitoring of the foreign employment agencies, failure to list all agents and the ineffective monitoring of the listed agents, delay in justice for the victims of cheatings, inadequate safe houses in the destination countries, inadequate human resources and means in the diplomatic / consular missions for addressing the problems of workers in the destination countries.

The experts from the concerned areas presented 15 working papers on different stages of the overall cycle of migration. The following conclusions have been derived from the discussion on the working papers with the concerned stakeholders:

Pre-employment Stage

1. Making provisions for domestic employment for all citizens in the home country by operating industries, factories and other development activities for nation building as well as self-employment schemes, since the population is the asset of the country, and the mobilization, management and appropriate

utilization of the population is the responsibility of the state;

2. Making provisions for dissemination of the information regarding foreign employment during pre-employment stage at local levels through social mobilizers since the majority of the migrant workers come from rural areas;
3. Making provisions for incorporating the subject of foreign employment in the school level curricula;
4. Making provisions for the training of social mobilizers to impart the basic information regarding foreign employment;
5. Establishing effective mechanisms to flow the information regarding government policies, rules and decisions relating to women at the local levels;
6. Identifying the actual age while providing recommendation for citizenship certificate or passport by the concerned Village Development Committees [VDCs]; and making provisions for requiring the evidence of age verification by the doctor, when there is a doubt or need;
7. Updating the records of the migrant workers from the VDCs by the concerned VDCs;

Pre-departure Stage

1. Ensuring training opportunities for the potential migrant workers through the establishment and development of training centers to produce country-wise trained human resources;
2. Taking initiative to implement the commitment of Saudi Development Fund for the operation of vocational training center as well as the development and expansion of the training center;
3. Making provisions for providing a minimum of three-month training from the concerned districts on the language and skills best suited to the concerned destination countries, since the two-day orientation is insufficient and the compulsory

orientation has remained as a mere formality due to ineffective monitoring;

4. Making provisions for free training on the skills and languages of the concerned areas to the potential women migrants willing to go for foreign employment as domestic workers and caregivers;
5. Conducting special package training and skill development to the potential migrants from Dalit, indigenous, marginalized, and economically backward communities; and making provisions for providing them with loan assistance in coordination with bank and financial institutions and remittance service providers;

Departure Stage

1. Prohibiting the practice of dual contract papers immediately, since the dual contract papers has been the major problem for the Nepalese workers in Malaysia and some major destination countries in the Middle-East; and also it has been the major cause of corruption and cheating against workers;
2. Imposing strict penalties to the entrepreneurs and officials involved in formulating dual contract papers;
3. Decentralizing the centralized mechanism of the Department of Foreign Employment in all five development regions; improving the working psyche of the employees of the Department; and computerizing all records by reforming the existing record keeping system;
4. Bringing extensive reform in the process of providing pre-permission and final approval as well as individual and institutional approvals; establishing a system for online supervision and monitoring by the Ministry for maintaining the transparency of the works of the Department; Completely banning the granting of individual labor permit brokered by the entrepreneurs;
5. Compulsorily attesting the demand paper by the labor attaché

and employees of the Nepalese diplomatic missions in the destination countries and keeping the record of the same by the embassy;

6. Immediately prohibiting the 'setting' practice being carried out through the airport;
7. Making the labor desk workers-friendly by verifying the labor permits through the establishment of computer network between the labor desk, Department and the Ministry; Establishing the system for honoring the contributions made by the migrant workers through the provision of a separate corridor for the exit of the returnee migrants; Compulsorily maintaining the records of all Nepalese workers by the embassies in the destination countries in order to computerize the record of returnee migrants; Maintaining the country-wise records of workers in the computer network by the Ministry, Department and the embassies concerned;
8. Making provisions for labor attaché and sufficient human resources in the diplomatic missions in Malaysia and major destinations in Gulf countries for maintaining the security and ensuring the rights of the workers; Appointing legal officers in major destination countries and equipping the labor attaché and diplomatic missions with adequate resources;
9. Establishing safe houses in embassies targeting the domestic workers;
10. Formulating the standards for upgrading the existing safe houses and operating the houses as per the same standards;
11. Preparing and enforcing a common format of contract paper on foreign employment for all destination countries and also having Nepali language compulsorily in the contract format;
12. Developing a strong mechanism for rescuing the female and the male migrants workers who are in difficult circumstances in destination countries; appointing a separate focal person for receiving entire information regarding rescue from Nepal; Taking initiative by the same focal person to bring back the dead bodies of the migrant workers who have lost their life

for several reasons;

13. Compulsorily incorporating the sample of such model contract while entering into labor agreements with major destination countries for ensuring the safety and rights of Nepalese workers;
14. Making provisions in the concerned embassies for renewing the labor permit of the workers whose contract has been renewed after the expiry of the first contract; Taking initiative with the governments of the concerned destination countries for the safe repatriation of the runaway workers.

Reintegration Phase

1. Conducting income-generating programs for the women returnee migrants based on their skills to develop entrepreneurship and to ensure their right to dignified life in society;
2. Conducting special program through the Foreign Employment Promotion Board for utilizing the skills and remittance income of the returnee migrants as well as for developing their entrepreneurship;

Miscellaneous

1. Referring the cases to the concerned courts for prosecution if the investigation of the case of cheating filed in the Foreign Employment Tribunal reveals the crime of human trafficking; Implementing such provision on reciprocal basis by the judicial bodies on both sides; Filing cases of human trafficking on the basis of the information received by government agencies whenever the information on the grave charges of human trafficking are received;
2. Completely lifting all kinds of bans and discriminatory moves imposed by the government on women's mobility;
3. Making clear by the government whether or not labor migration to Iraq and Afghanistan is allowed;

4. Making immediate efforts to send women migrant workers in relatively safer destination countries such as Hong Kong and Israel;
5. Formulating and implementing a strategic plan by the Foreign Employment Promotion Board for identifying, promoting and developing the labor market (destinations) for Nepalese workers;
6. Reviewing the labor agreements made with the destination countries and making optimal utilization of the same for ensuring the rights of Nepalese workers;
7. Making efforts by the government in order for the international community under the United Nations Organization to establish a provision for compulsorily signing labor agreements between the source countries and the destination countries based on the specified number of migrant workers;
8. Finding the facts on the large number of cases of 'bed-death' of Nepalese workers and paying attention to the authenticity of post-mortem;
9. Making bilateral or multilateral efforts to prosecute the agents involved in cheating the uneducated and innocent women who are forced into judicial processes on the charges of 'Photo Change' as a result of cheating; and making provisions of relief for the victims;

*****

प्रथम राष्ट्रिय सम्मेलन राष्ट्रिय आप्रवासन सम्मेलनबाट प्राप्त सुझाव

उपरोक्त सम्बन्धमा २०७० साल वैशाख २७ र २८ गते काठमाडौंमा पहिलो आप्रवासन सम्मेलन सम्पन्न भयो । उक्त सम्मेलनमा वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका तथा जान चाहनेहरु, आप्रवासनसँग सम्बद्ध अधिकारवादी संस्थाहरु, अनुसन्धानकर्ताहरु, आप्रवासन क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरु, अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरु तथा नेपाल सरकारको सहभागिता रहेको थियो । सो सम्मेलनमा नेपालका ३० जिल्लाबाट आएका प्रतिनिधिहरु सहित १ सय ५० सहभागीहरुले वैदेशिक रोजगारको समग्र चक्रमा व्यापक बहस, विमर्श र छलफल गरेका थिए ।

वर्षेनि करिब ४ लाखका दरले नेपालको श्रम बजारमा प्रवेश गर्ने श्रम शक्तिको प्रमुख आकर्षण वैदेशिक रोजगार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९ को अन्त्यसम्ममा २४ लाख ६५ हजार ६ सय ९९ नेपालीहरु श्रम स्वीकृति लिएर वैदेशिक रोजगारमा गएको अभिलेखबाट देखिन्छ । यिनै आप्रवासीहरुले पठाएको विप्रेषणनै अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रूपमा स्थापित भएको छ । राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा विप्रेषणको योगदान करीब एक चौथाइ रहेको छ । नेपालको ५५.८५ प्रतिशत परिवारले विप्रेषण प्राप्त गरेका छन् । तसर्थ वैदेशिक रोजगार अधिकांश नेपालीहरुको जीविकोपार्जनको माध्यम बनेको छ ।

वैदेशिक रोजगार नेपाली युवायुवतीका लागि उच्च आकर्षण रहेपनि यो क्षेत्र समस्यामुक्त भने छैन । वैदेशिक रोजगारमा जान चाहने युवायुवतीहरूलाई सूचना प्रवाह गर्न नसक्दा पुरुष तथा विशेष गरी महिला कामदारहरूको गन्तव्य मुलुकहरूमा सुरक्षा प्रमुख समस्या भएको छ । जीविकोपार्जनको आवश्यकता पुरा गर्न बाध्यात्मक अवस्थामा रहेका नेपाली कामदारहरू वैदेशिक रोजगारको क्रममा स्वदेशमै ठगिने, गन्तव्य मुलुकमा शोषित हुने घटनाहरू बढी रहेको कुरा सार्वजनिक भइरहेका छन् । सम्बन्धित गन्तव्य मुलुकको माग अनुसार दक्ष एवं व्यवसायिक तालिम प्राप्त गरेका जनशक्ति उत्पादन गर्न नसक्नु, गन्तव्य मुलुकहरूको श्रम कानून, भाषा, रहनसहन, संस्कृति जस्ता आधारभूत ज्ञान कामदारहरूलाई दिन नसक्नु, कामदारहरूले गन्तव्य मुलुकहरूमा तोकिए अनुसारको काम नपाउनु तथा खतरायुक्त काम गर्न बाध्य पारिनु, तोकिए बमोजिमको तलब भत्ता तथा अन्य सुविधाहरू नपाउनु, उनीहरूमाथि शारीरिक शोषण एवं यौन दुर्व्यवहार हुनु आदि प्रमुख समस्याका रूपमा देखिएका छन् ।

वैदेशिक रोजगारलाई व्यवस्थित, मर्यादित, सुरक्षित र भरपर्दो तुल्याउने नेपाल सरकारको उद्देश्य रहेपनि वैदेशिक रोजगारलाई नियमन गर्ने संरचना केन्द्रिकृत हुनु, जनशक्ति तथा श्रोत साधनको अभाव हुनु, वैदेशिक रोजगार व्यवसायीहरूको प्रभावकारी अनुगमन हुन नसक्नु, सबै एजेन्टहरूलाई सुचिकृत गर्न नसक्नु तथा सुचिकृत भएकाहरूको पनि प्रभावकारी अनुगमन गर्न नसक्नु, ठगीमा परेका पीडितहरूले छिटो न्याय पाउन नसक्नु, मुख्य गन्तव्य मुलुकहरूमा आवश्यक रूपमा सुरक्षित गृह स्थापना गर्न नसक्नु, गन्तव्य मुलुकका नियोगहरूमा समस्यामा परेका कामदारहरूको समस्या समाधानको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा स्रोतसाधनको व्यवस्था हुन नसक्नु जस्ता समस्या प्रमुख रूपमा देखा परेका छन् । आप्रवासन प्रक्रियाका सबै चरणहरूका बारेमा यस सम्मेलनमा सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञहरू र त्यस

सम्बन्धि विभागका प्रमुखहरुबाट १५ वटा कार्यपत्र प्रस्तुत गरिएको थियो । जसका समस्या हुन् उनीहरुलाई नै कार्यपत्रमाथि छलफल गराई निस्कर्फ निम्न बमोजिम तल उल्लेख गरिएको छ ।

रोजगार पुर्वचरण

१. आफ्नो जनसंख्या कुनै पनि देशको सम्पत्ति हो । त्यो जनसंख्याको परिचालन, व्यवस्थापन र उचित सदुपयोग राज्यको दायित्व हो । नेपालमा पनि राष्ट्र निर्माणका लागि उद्योगधन्दा, कलकारखाना र विकासका अन्य गतिविधि तथा स्वरोजगारका माध्यमबाट सबै नागरिकलाई स्वदेशमा वा घरेलु रोजगारको व्यवस्था गनुपर्दछ ।
२. वैदेशिक रोजगारमा जाने अधिकांश कामदारहरु ग्रामीण क्षेत्रका रहेको हुँदा रोजगारका पुर्वचरणमा स्थानीयस्तरमा नै वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी सुचनाको पहुँच सामाजिक परिचालक मार्फत सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था मिलाउने र सामाजिक परिचालकहरुलाई वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी न्यूनतम जानकारी उपलब्ध गराउन तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
३. विद्यालय तहमा नै वैदेशिक रोजगारको विषयलाई पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
४. महिलाहरुलाई लक्षित गरी बनाईएका सरकारी नीति, नियम र निर्णयको जानकारी स्थानीय स्तरसम्म प्रवाह गर्न प्रभावकारी छुट्टै संरचना स्थापना गर्ने ।
५. सम्बन्धित गा.वि.स.ले नागरिकता वा राहदानीको लागि सिफारिश गर्दा वास्तविक उमेरको पहिचान गर्ने । आवश्यक पर्दा शंकास्पद अवस्थामा चिकित्सकले उमेर प्रमाणित गरेको प्रमाण माग्न सक्ने व्यवस्था गर्ने ।

६. सम्बन्धित गा.वि.स. बाटनै वैदेशिक रोजगारमा गएकाहरुको अभिलेख अद्यावधिक व्यवस्था गर्ने ।

प्रस्थान पुर्वचरण

१. देशगत रुपमा तालिम प्राप्त जनशक्ति उत्पादन गर्न तालिम केन्द्रहरुको निर्माण तथा विकास गरी वैदेशिक रोजगारमा जान चाहने सम्भावितहरुलाई तालिमको अवसरको सुनिश्चित गर्ने र त्यसका लागि व्यवसायिक तालिम केन्द्र सञ्चालन तथा तालिम केन्द्र विकास तथा विस्तारका लागि दाताहरु, साउदी विकास फण्ड लगायतले सहयोग गर्न जनाएको प्रतिबद्धतालाई कार्यरुप दिन पहल गर्ने ।
२. दुई दिनको अभिमुखिकरण तालिम अपर्याप्त छ । अनिवार्य रुपमा लिनुपर्ने तालिमको प्रभावकारी अनुगमन हुन नसक्दा यो औपचारिकतामा सीमित भएको छ । अभिमुखिकरण तालिमलाई देशगत रुपको भाषा तथा सीप सिकाई पठाउन कम्तीमा तीन महिनाको तालिम स्थानिय स्तर वा नसके सम्बन्धित जिल्लाहरुबाट दिने व्यवस्था गर्ने ।
३. घरेलु महिला कामदार र केयर गिभर्सको रुपमा वैदेशिक रोजगारमा जान चाहने महिला कामदारलाई सम्बन्धित क्षेत्रको सीप तथा भाषा प्रशिक्षणको व्यवस्था निःशुल्क गर्ने, सकेसम्म स्थानिय स्तर, नभए जिल्लास्तर वा क्षेत्रियस्तरमा गर्ने ।
४. दलित, जनजाति, सिमान्तकृत समुदाय र आर्थिक रुपमा पछाडि पारिएका समुदाय, सम्भावित वै.रो. कामदारहरुलाई (Potential Migrants) सीप विकास तथा तालिमको विशेष प्याकेज संचालन गर्ने । साथै उनीहरुलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु र रेमिटेन्स पठाउने संस्थाहरुको सहकार्यमा ऋण उपलब्ध गराउने र चर्को ब्याजबाट मुक्त गर्ने व्यवस्था गर्ने ।

प्रस्थान चरण

१. मध्यपूर्व तथा मलेसियाका प्रमुख गन्तव्य मुलुकहरुमा नेपाली कामदारहरुको प्रमुख समस्याको कारण दुई प्रकारको करार पत्र रहेको छ । कामदार ठगिन तथा भ्रष्टाचारको प्रमुख कारण फरक प्रकारको करार पत्र रहेको छ । यस्तो प्रक्रियालाई तत्काल बन्द गरिनुपर्दछ । दुईवटा करार बनाउने व्यवसायी तथा संलग्न कर्मचारीलाई कडा भन्दा कडा कारवाही गरिनुपर्छ ।
२. वैदेशिक रोजगार विभागको केन्द्रीकृत संरचनालाई गन्तव्य देशगत, जिल्लास्तर र पाँचै विकासक्षेत्रमा विकेन्द्रीकृत गर्न, कर्मचारीको मनोवृत्ति कार्य प्रणालीमा व्यापक सुधार ल्याउन तथा विद्यमान अभिलेख प्रणालीलाई सुधार गरी सबै सूचना कम्प्युटरकृत हुनुपर्ने देखिन्छ ।
३. पुर्व तथा अन्तिम स्वीकृति, व्यक्तिगत तथा संस्थागत स्वीकृति प्रदान गर्न प्रक्रियामा व्यापक सुधारको खाँचो छ । विभागको कामकारवाहीको पारदर्शिताका लागि मन्त्रालयबाट अनलाईन निरिक्षण तथा अनुगमन प्रणालीको स्थापना गर्न जरुरी छ । व्यवसायीहरुका माध्यमबाट ल्याईएको व्यक्तिगत श्रम स्वीकृति प्रदान गर्न पुर्णत रोक लगाउने ।
४. मागपत्र गन्तव्य मुलुकमा रहेका नेपाली राजदूतावासका श्रम सहचारी तथा दूतावासका कर्मचारीबाट अनिवार्य रुपमा गराई सोको अभिलेख दूतावासमा राख्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
५. विमानस्थलमा हुने सेटिङ्ग (Setting) प्रथाको तत्काल बन्द गरिनु पर्दछ ।
६. श्रम डेस्कलाई वैदेशिक रोजगार कामदार मैत्री गराउन श्रम डेस्कको विभाग तथा मन्त्रालयसँग कम्प्युटर नेटवर्क गरी श्रम

स्वीकृतिको प्रमाणिकरण गर्न तथा फर्केका कामदारहरूका लागि छुट्टै कोरिडोरको व्यवस्था गरी उनीहरूको योगदानलाई सम्मान गर्न परिपाटी बसाल्ने । फर्केकाहरूको अभिलेख कम्प्युटरकृत गर्न, कार्यस्थल गन्तव्य मुलुकहरूमा नै सबै नेपाली कामदारहरूको अभिलेख अनिवार्य रूपमा दूतावासमा राख्ने । देशगत रूपमा मन्त्रालय विभाग, अध्यागमन र दूतावासमा कामदारहरूको विवरण अनलाईन (Online System) प्रणालीमा विकास गर्ने ।

७. मलेशिया तथा खाडी राष्ट्रका प्रमुख गन्तव्य मुलुकहरूमा कामदारहरूको सुरक्षा तथा उनीहरूको हक अधिकार स्थापना गर्न श्रमसहचारी तथा दूतावासमा पर्याप्त शक्तिको व्यवस्था गर्नुपर्ने तथा स्थानिय भाषा जान्नेलाई भर्ना गरिनुपर्ने । मुख्य गन्तव्य मुलुकहरूमा कानुनी अधिकृतको व्यवस्था हुनुपर्ने । श्रमसहचारी तथा दूतावासलाई श्रोत साधन सम्पन्न गरिनुपर्ने ।
८. दूतावासमा घरेलु कामदारहरूलाई लक्षित गरी सुरक्षित आवास गृहको स्थापना गर्नुपर्ने र यसको वार्षिक मुल्याङ्कन पद्धति बनाउनुपर्ने । भैरहेको सुरक्षित गृहहरूको स्तरोन्नतिका लागि मापदण्ड तयार गरी सोही मापदण्ड अनुसार सञ्चालन गर्ने ।
९. वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी करारनामा तयार गरी सबै गन्तव्य मुलुकमा एउटै प्रकारको करारनामा लागु गर्ने र उक्त करारनामामा अनिवार्य रूपमा नेपाली भाषा पनि हुनुपर्ने ।
१०. गन्तव्य मुलुकमा अष्ट्यारोमा परेका महिला तथा पुरुष कामदारहरूको उद्धार गर्न सवल संयन्त्रको निर्माण गर्ने । नेपालबाट उद्धार सम्बन्धी सबै सुचना प्राप्त गर्न छुट्टै फोकल पर्सन (focal Person)को व्यवस्था गर्ने । वैदेशिक रोजगारका क्रममा विविध कारणले ज्यान गुमाएकाहरूको शव स्वदेश ल्याउने पहल समेत सोही व्यक्तिले गर्ने ।

११. प्रमुख गन्तव्य मुलुकहरूसँग नेपाली कामदारको सुरक्षा र हकअधिकारको स्थापनाका लागि श्रम सम्झौतामा अनिवार्य रुपमा त्यस्ता नमुना करारनामा (Model Contract) को नमुना समावेश गर्ने ।
१२. पहिलो करार सकेर पुनः करार थप गरिएका कामदारहरुको श्रम स्वीकृति नविकरण सम्बन्धित दुतावासबाटै गर्ने व्यवस्था मिलाउने । भगौडा कामदाहरुलाई सुरक्षित रुपमा स्वदेश फिर्ता गर्न सम्बन्धित गन्तव्य मुलुकका सरकारहरूसँग पहल गर्ने ।

पुनः एकीकरण चरण

१. वैदेशिक रोजगारबाट फर्केर आउने महिला कामदारहरुलाई समाजमा सम्मानपूर्ण जीवन बाचन पाउँने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्न र उद्यमशिलताको विकासका लागि उनीहरुको सीप अनुसारको आयमुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
२. वैदेशिक रोजगारबाट फर्केकाहरुको सीप र विप्रेषण आयको सदुपयोग गर्न उनीहरुको उद्यमशिलताको विकासको लागि वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डबाट विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

विविध

१. वैदेशिक रोजगार न्यायधिकरणमा ठगीमा परेका मुद्दाहरुको अनुसन्धान अभियोजन गर्दा मानव बेचबिखन सम्बन्धी समेत अपराध देखिन आएमा सम्बन्धित अदालतमा कारवाहीका लागि पठाउने । यो व्यवस्था दुवै तर्फका अदालतहरुबाट कार्यान्वयन गर्नुपर्ने । जिउ मास्ने बेच्ने तथा मानव बेचबिखन जस्तो गम्भीर आरोप सम्बन्धी सुचना सरकारी निकायमा प्राप्त भएमा त्यही सुचनालाई आधार मानेर मुद्दा दायर गर्ने ।

२. सरकारले महिलाको आवतजावतमा लगाएका सबै प्रकारका बन्देज र विभेदकारी कदमको पुर्णतः अन्त्य हुनुपर्छ ।
३. ईराक र अफगानिस्तान लगायतका अन्य मुलुकहरुमा पठाउने हो या होइन स्पष्ट गर्नुपर्ने ।
४. तुलनात्मक रुपमा सुरक्षित ठानिएका हङ्कङ्ग, लेबनान तथा ईजरायल जस्ता गन्तव्य मुलुकहरुका महिला कामदार पठाउन अविलम्ब पहल गर्ने ।
५. नेपाली कामदारका लागि स्वास्थ्य, बजार पहिचान, प्रवर्द्धन तथा विकास गर्न वैदेशिक प्रवर्द्धन बोर्डले रणनीतिक योजना तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्ने ।
६. गन्तव्य मुलुकहरुसँग गरिएका श्रम सम्बन्धी सम्झौताहरुको पुनरावलोकन गरी नेपाली कामदारहरुको हकहित स्थापित गर्न सक्दो अधिकतम उपयोग गर्ने ।
७. संयुक्त राष्ट्र संघ अर्न्तगतका अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले निश्चित संख्यामा आप्रवासी कामदारहरु रहेका गन्तव्य तथा स्रोत मुलुकले अनिवार्य रुपमा श्रम सम्झौता गर्नुपर्ने व्यवस्था मिलाउन सरकारले पहल गर्ने र आप्रवासन सन्धि १९९० मा नेपाल सरकारले अनुमोदन गर्नुपर्ने ।
८. नेपाली कामदारहरुको सुतेकै अवस्थामा मृत्यु भएको घटनाहरु व्यापक रुपमा आएको हुँदा त्यसको वास्तविकता पत्ता लगाउनुपर्ने र मृतकको पोस्टमार्टम गरिनुपर्ने ।
९. वैदेशिक रोजगारीको क्रममा ठगीमा परी फोटो परिवर्तन (Photo change) को आरोपमा न्यायिक प्रक्रिया भैल्न बाध्य भएका अशिक्षित र निर्दोष महिलाको हकमा सरकारले पीडित महिलालाई

राहतको व्यवस्था गरी दलाललाई कारवाही प्रक्रियामा ल्याउन दुई पक्षीय वा बहुपक्षीय पहल गरिनुपर्ने ।

१०. गैर बैंकिङ विप्रेषण (हुन्डी) लागि दरसात्हीत गर्न हाल भैरहेको प्रचलनमा बैंक वा मनि ट्रान्सफर कम्पनिलाईनै आर्थिक सुविधा दिई गैर बैंकिङ (हुन्डी) लाई कम गर्दै लानुपर्ने । साथै, वैदेशिक रोजगार कम्पनीले पनि कमिशन (Commission) वापत विदेश पठाउने रकम हाल गैर बैंकिङ मार्फत गईरहेकाले अब उप्रान्त बैंकरमनि ट्रान्सफर कम्पनि मार्फत पठाउने विशेष व्यवस्था गरिनुपर्ने ।

*****